

LITERATUUR EN KUNST.

Nieuwe Boeken.

Herman Robbers „Het ontstaan van een roman“.

In mijn vorige boekbespreking wees ik op het alleszins bruikbare nieuwe boekje van Herman Robbers „De Nederlandsche Litteratuur na 1880“.

Ongeveer gelijktijdig verscheen van zijn hand een ander geschriftje in de bekende Querido-serie, „Het ontstaan van een roman“.

Nu is de roman een der meest sprekende vormen van moderne letterkunde en bovendien zeer frequent. Veel werd er in den laatsten tijd over geschreven, met name over de vraag naar de aesthetische waarde, gezien het feit, dat de roman dikwijls van heel zonderlinge ethische begrippen de drager is. Waar nu Robbers een romanschrijver is van grooten naam in de tegenwoordige literatuur, is het van eigenaardige beteekenis te luisteren naar wat hij ons over den roman vertellen wil. Want niet alleen over het ontstaan van den roman, ook over z'n waarde als kunstwerk en z'n beteekenis voor den modernen mensch spreekt de auteur in dit boekje. Daarom lijkt het mij gewenscht ook tuit geschrift in ons blad te bespreken, in aansluiting aan het vorige artikel over Robbers.

Al dadelijk is interessant het begin, waar de auteur een definitie geeft van den roman als volgt:

„Een roman is een verhaal, dat een kunstwerk is, en waarin het leven van een zekere persoonlijkheid, of groep van persoonlijkheden, geheel of gedeeltelijk wordt beschreven.“

Niet zoozeer nog deze definitie zelf, als wat er uit volgt is voor ons van belang, n.l. de uiteenzetting van wat een kunstwerk is en de daartoe weer volgende beschouwing van het wezen der schoonheid.

„Een kunstwerk dan is, volgens mij, een werk, waarin een mensch zich aan zijn medemenschen uitsprekt over 't geen zijn edelste en diepste wezen heeft bewogen.... en het doel van het werk eens kunstenaars is: schoonheid te wekken, schoonheid alleen.“

Wat dan schoonheid is?

„Schoonheid is een van buiten uit veroorzaakte trilling, een daardoor plotseling stralend en warmend licht.... een teedere aanraking van persoonlijkheid met de buitenwereld, maar een aanraking, die geschiedt diep in ons binnenste, in onze ziel, waar de spiegel aller dingen is“.... „al wat in u die verwonderde blijdschap wekt.... wat u uw verhevenheid doet beseffen....“

Wanneer men zoodanige beschouwing vergelijkt met wat elders in het tachtigers-kamp is beweerd omtrent kunst en schoonheid, dan zal men bevestigd zien, wat ik al naar aanleiding van „De Nederlandsche Litteratuur na 1880“ constateerde, dat Robbers soms de christelijke beschouwing nabij komt. Maar — men leze er bovenstaand citaat over de schoonheid maar eens op na — een volgend oogenblik is hij er weer even ver van af, zooals de fladderende viiinder beurtelings vlak bij en ver weg van de brandende lamp is. Want de kerngedachte van de christelijke beschouwing omtrent den oorsprong der kunst als goddelijk en de heerlijkheidsidee als de essentie van schoonheid, is de zijne niet.

Uitgaande van deze opvatting bespreekt Robbers verder de beschouwing over kunst, die hiervan het gevolg is, b.v. voor het vraagstuk van strekking en moraal in de kunst.

Ook hier weer beweringen, die ons sympathiek zijn als we ze vergelijken met wat anderen dienangaande zeggen (b.v. de bekende criticus M. H. van Campen). Zoo over den eisch, dat men bij het lezen vooral luisteren moet naar wat de schrijver te zeggen heeft, want

„in de volte der persoonlijkheid van den scheppenden kunstenaar (openbaart zich) op diep mysterieuze, ook voor hem zelf nooit geheel verklaarbare wijze (het schoone) — want het is de inspiratie.... die door hem spreekt.“

In zoodanige beschouwing kunnen we ons geheel vinden, want ze houdt in de (onbewuste) erkenning van afhankelijkheid, die voor den christen alle schoonheid en kunst kenmerken moet.

Minder met hem eens zijn we het over wat hij zegt naar aanleiding van de moraal in de kunst. De geheel andere levensbeschouwing brengt hier scheiding tusschen hem en ons.

Na dit algemeen gedeelte komt R. dan tot het ontstaan van den roman.

Een goede roman ontstaat geheel uit de innerlijkheid van den kunstenaar, aldus betoogt hij. Daarom blijven alle soortverdelingen theoretisch, want het eenige doel van elken roman, die een kunstwerk is, is iets te zeggen over het leven om daarmee de schoonheid te dienen. De drang tot uiting is dus de basis, die ligt onder iederen roman en is de oorsprong van alle literatuur.

Hiermede in verband staat het feit, dat „het bewustzijn van kunstenaarschap bij de meesten pleegt te ontstaan in de z.g. puberteitsperiode“. Want

dan boeit de wereld ons het sterkst; dan leven we steeds in bewondering en verwondering „en niets dat zoo sterk naar uiting dringt als verwondering en bewondering“. Dan droomt men z'n schoonste dromen en „het droomgezicht vol gedachten“ is de kiem van den echten roman.

Een zien van de dingen is dus het eerste en dat toont de auteur met vele voorbeelden aan, ook uit z'n eigen productie.

En de omzetting van dat zien in een roman is gevolg van innerlijken drang, niet de uitwerking van een bepaald doel. Want:

„Zien, maar binnen-in zich, niet om zich heen, luisteren, maar naar de stemmen zijner droomfiguren, ziedaar wat een romanschrijver doet... een romanschrijver is een droomer.“

Als de romanschrijver nu alles heeft gezien, „dan komt de tweede periode, de geestelijke ordening“.

Maar

„actief en geregeld is zijn werk ook in dien tijd nog geenszins. Als vallende sterren zoo verschieten de ideeën in zijn hoofd, even maar aanlichtend soms. Doch vaak weet hij ze te grijpen in hun vaart, ze vast te houden, ze te verbinden — en zoo begint hij te componeeren.“

Denken is dus nog de hoofdzaak. En dan ontstaat soms ineens de compositie. Ook hier licht Robbers zijn woorden toe met voorbeelden uit zijn eigen leven en hij verduidelijkt ze met het aardige beeld van de sneeuwpop, die groeit uit het voortdurend rondrollen van een sneeuwbal.

Dan pas komt de tijd van schrijven!

En dat is een zware tijd!

Weer vertelt de schrijver dit aan de hand van herinneringen uit eigen arbeid, maar telkens vergeijkt hij die met mededeelingen van anderen over hun werk. Want ook in dezen is de individualiteit van den kunstenaar een voornamelijk factor.

Die tijd is de tijd van twee levens: het reëels dagelijkse bestaan en het voor den romanschrijver even reëels, maar voor een ander niet waar te nemen leven in de roman-omgeving. Tusschen deze beide levens is altijd zekere strijd, maar ook zekere overeenstemming, omdat de bewustheid van doen eisch is voor beide.

Met den tijd van schrijven is ook de periode van moeilijkheden begonnen.

Want moeilijk is ook de taak van den romanschrijver. De dramaticus kan z'n lezer direct en daadwerkelijk met z'n menschen in aanraking brengen; deze menschen spreken zelf en doen den lezer onmiddellijk kennen hun wereld, hun steer, hun gedachten.

Niet alzoov hij den romanschrijver.

„De romanschrijver, wanneer hij zijn scharm heeft opgehaald, staat alleen en moet alles beschrijven, alles vertellen, ving, levendig, toch vooral niet zenuwachtig, plastisch en zakelijk, toch zoo dat gij zijn zakelijkheid en zijn pegingen tot plastiek zoo weinig mogelijk opmerkt. Zoo moet hij spreken, dat gij naar hem luistert.... Door woordenkeus en schikking van woorden moet dit bereikt worden.“

Maar dat is nog het ergste niet.

Veel meer drukt het besef dat „met geen inspanning de teleurstellingen te ontkomen of te ontgaan zijn“. De droom, waarin de schrijver leefde voor hij met schrijven begon, „de droom was het ideaal, en dus onbereikbaar“. Hij zocht woorden, woorden, die nauwkeurig uitdrukken, die al de nuances van z'n zielebeeld weergeven, en hij vindt ze niet. „De waarde van zijn droom bereikt hij nimmer“. Daarom „is voor den schrijver zijn roman alleen maar mooi, zolang hij dien nog niet heeft geschreven“.

En dan de moeilijkheid, dat romanschrijven eischt „den completen mensch“. En

„Wie is altijd zichzelf? Moeheid, lichamelijke hinder, de oppressie der wereldgebeurtenissen, ze zijn niet altijd te overwinnen. Het is dan beter, de pen neer te leggen, maar ik vraag alweer: wie kent zichzelf zoo door-en-door, dat hij altijd weet, wanneer dat moment is gekomen?“

Ten slotte is er nog de moeilijkheid van stijl. Want omdat de romanschrijver altijd vertelt van menschen, hun handelen, hun spreken, moet hij steeds zoeken naar variërende uitdrukkingen en woorden. En dat zoeken vermoeit, omdat het de aandrift tot uiten, tot schrijven, telkens weer remt.

Maar toch, al die moeilijkheden deren niet, zoo ze ten minste serieus worden gevoeld. Want ze verhoogen de spanning en geven waarde aan het werk. „Is de arbeid ons niet lief, juist om de moeilijkheid soms?“ En bovendien, de romanschrijver weet, dat hij betekenend werk verricht, omdat de roman „door zijn menscheijke beteekenis“ een zoo groote kracht geworden is in onze samenleving.

Aan deze gedachte is de slotheschouwing van het boekje gewijd. Want de moderne roman heeft „den mensch aan den mensch goopenbaard,.... de troost der gemeenzaamheid gegeven, (die) door duizenden dankbaar is aanvaard“. Zoo is de sociale invloed van den modernen roman groot.

Men gevoelt, hoe juist in deze terecht aangegeven beteekenis de wissel ligt, waar een christelijke en een niet-christelijke opvatting niteengaan. Want dat

„ontdekken van den mensch aan den mensch“ kan gevolgen hebben, die verderfelijk zijn en die „troost der gemeenzaamheid“ kan een totaal ongewenschte wezen. Veel is daarover reeds geschreven, ook in ons blad, ik behoeft er dus niet nader op in te gaan. Men leze dit gedeelte zelf en toetse daarmee z'n gedachten.

Als ik er in geslaagd ben een overzicht te geven van het boekje, dat spreekt, zal men hebben gezien, dat ook dit werkje van Robbers voor ons z'n waarde heeft. We deelen niet altijd z'n meening, omdat onze levens- en dus ook onze kunstbeschouwing een andere is dan de zijne, maar dat neemt toch niet weg, dat we een beschouwing van zoo alleszins bevoegde zijde over een onderwerp, dat onze levendige interesse heeft, dankbaar aanvaarden.

C. T.

Correspondentie. Gaarne zal ik de vraag die S. v. A. te 's-Gr. mij doet overwegen. In ieder geval hoop ik er in ons blad iets van te zeggen. Naar gevraagde literatuur zal ik onderzoek doen.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

In onderscheiden plaatsen van ons land heeft Pastor lie. theol. W. Kolffhaus van Vlotho in Westfalen gesproken in onze kerken. Deze geleerde en vrome man weet met weinig woorden veel te zeggen; hij zegt de dingen mooi en duidelijk; hij lijkt een man van stoere werkkraft en uitnemende beginselen. Onder de vele dingen, die hij zoo goed zeide, trof mij de korte en bondige uitspraak: „de moderne richting heeft bij ons niets meer in te brengen. Tot op den oorlog had zij het groote woord; nu God alle hare gedachten heeft teniet gedaan, willen de studenten niets meer van deze richting weten“. Kolffhaus is bijzonder goed op de hoogte van zijn tijd! Een dergelijke bevestiging uit zijn mond is geen grootspraak! Hij beweerde dan ook niet, dat diezelfde studenten zich uitsluitend keerden tot de orthodoxie en dat de massa's het nu verwachten van de rechtzinnige prediking; holjaas neen! Velen zoeken het thans in theosophie, anthroposophie, boeddhisme etc.; het idealisme, dat sterk humanistisch getint is, doet veel van zich hooren, hoewel niet valt te ontkennen, dat ook zeer velen zich wenden tot de prediking van het Evangelie. Opmerkelijk is, dat een zelfde verschijnsel zich over heel de Protestantische wereld openbaart. Van de ontwaking in Hongarije heeft een ieder onder ons wel gehoord of gelezen! Doch ook elders eenzelfde verschijnsel als in Duitschland! Een belangrijk artikel van Rev. G. W. Richards, D. D., L. L. D., den President van het Theologisch Seminarie van de Hervormde Kerk in de Vereenigde Staten te Lancaster, Pa., tevens lid van de Westersche Afdeeling van het Uitvoerend Comité der Presbyteriaansche Alliantie; een man dus van beteekenis en die door zijn positie op de hoogte van zaken kan zijn, constateert eenzelfde verschijnsel ten opzichte van de Vereenigde Staten en dit zegt nog meer, daar bedoelde geleerde zelf eerder naar links dan naar rechts schijnt te neigen.

Dr Richards dan begint zijn artikel: richting en actie in de Protestantische kerken der Vereenigde Staten, met op te merken, dat tegen alle verwachting en voorspelling in, zich eerder „reactie“ dan „vooruitgang“ openbaart in het theologisch denken van de Amerikaanse kerken sinds het einde van den oorlog. Uit de woordkeuze is ons duidelijk aan welke zijde Dr Richards staat! De redactie van „the Quarterly Register“ dekt zich dan ook voor de opname van genoemd artikel in de aflevering van Februari met de opmerking, dat het „zeer gewenscht is voor de lezers om op de hoogte te zijn van de verschillende richtingen, die zich openbaren binnen de grenzen“ van de Alliantie. Richards beweert, dat „zelfs de mechanische theorie van de woordelijke inspiratie en onfeilbaarheid“ weer bij vernieuwing wordt gehuldigd en dat in sommige kringen de „oude“ afkeer van eene degelijke opleiding der aanstaande dienaren des Woords zich weer doet gelden, waardoor men gedrongen wordt om de voorkeur te geven aan de zeer korte opleiding van de zoogenaamde „Bible Schools“. Heftige protesten worden allerwege gehoord tegen de leer der evolutie en de gewestelijke regeringen, o.a. die van Kentucky heeft met één stem meerderheid besloten om op de openbare scholen te verbieden, de leer der evolutie te doceeren.

Voor al het premillennarisme wint gaandeweg veld!

Het door ons bedoelde artikel is te lang dan dat ik den korten inhoud met enkele woorden zou kunnen weergeven. Doch de korte zin van het geheel is deze: in Amerika wendt men zich steeds meer van het modernisme af! In verband daarmee staat zeer zeker ook de sterke groei van alle zendingsactie en allen arbeid der evangelisatie! „Amerika“, zoo besluit de redactie van het Quarterly Register, „houdt zich nog immer aan de onfeilbaarheid der Schrift en aan de belijdenis van Westminster“. Het is onder ons genoegzaam bekend, dat deze belijdenis een der uitnemendste symbolen is der gereformeerde waarheid!

Hoewel in Australië een schrift, te fessie en van tot eenheid t statische Ke grond gesteld kome met b heid en zal liden, dan z fen in die be en wel „in Alleen in c dernisme“ te van voorsp Op het v gedachte ha lijname in o het eerst te anders: Mog Gods onfeilb vaderen!

Nu zelfs i bijbel waarde liberale bijbe teren, is de propaganda Aan „De richt ontleen

De. Zak de Algen daan om dubbelte hiervan l de vraag lectuur is Een le Volgens in de stil gestemde voor zoo dat zij ir harten at dat dit i dienen a huiskame Ook d verdeel helbond heel wat vinden, a hielden. Is D van zijn stemming swarten l voor de h worden i heb ik er trein spo ik nog e den te i lieh niet! Een a beeld om te stellen voor reis gewensch te voeger

Het blijft n clubs in zoo dramatische De N. R. Maar we de ontwaker gepaard ga lectuur.

In het Club tot Beets" g Gistern onze Nut van jong Met vo ecrat enk proza. V vertoonf Ziehier spelen. E Onlang Universi vertoonde De ken zeer groe Of het andere v Een to En dan groote li klinkers heeft ien leert spr